Hanka, Václav
Rukopis Kralodvorsky

N.B.
This 'mss' was forged
in the 19th century!

RUKOPIS KRÁLODVORSKÝ

PŘIPOJEN
DENNÍK † PROF. DRA. J. L. PÍČE
O CESTĚ S R. K. DO PAŘÍŽE
A MILÁNA.

S UKÁZKOU 5 STRAN Z ORIGINÁLU.

M C . M X I I I

TISKEM A NÁKLADEM KNIHTISKÁRNY „MELANTRICH“ V PRAZE.

PŘEDMLUVA.

VYDÁVÁME tiskem RUKOPIS KRÁLODVORSKÝ. Nazývá se podle Králové Dvora. Tam dne 16. září r. 1817 nalezl jej v kostelní věži Václav Hanka.

Obsahuje staročeské básně epické, lyricko-epické a lyrické, básně hrdinské a milostné. Do skupiny básní epických řadí se: Záboj, Slavoj a Luděk, Čestmír a Vlaslav, Oldřich a Boleslav, Beneš Heřmanóv, Jaroslav, Ludiše a Lubor. Básně Jelen, Zbyhoň a Jahody jsou lyricko-epické. Lyrické básně milostné jsou: Kytice, Růže, Žezhulice, Opuštěná, Skřivánek.

Proč Rukopis Královdvorský vydáváme? Rukopis Královdvorský nalezený Hankou byl podezříván jako novodobý padělek. Hanka s Lindou, Václav Alois Svoboda (Navarovský) a jiní byli obviňováni, že básně tyto podle vzorů písní prostonárodních, hlavně ruských, napodobili a pak do staročeské řeči převedli.

Mezi obhájci pravosti stojí řada buditelů našich, jména nejslavnější v dějinách českých století XIX., Frant. Palacký a Pavel Josef Šafařík. Mezi protivníky záhy hlásí se Slovinec Bartoloměj Kopitar, Julius Fejfalík, redaktor »Tagesbote aus Böhmen« David Kuh, Max Büdinger a jiní. Spor rozzuřil se s prudkostí i nabýval místy osobního a národnostního rázu. Byly to námitky jazykové, dějepisné, písařské, jimiž odpůrci Rukopisu dokazovali nepravost. A stejně bystře proti nim sbírali zastánci Rukopisu protidůvody.

Znova rozjitřila se hádka o pravost Rukopisu v letech osmdesátých. Ozvali se proti pravosti Antonín Vašek, ruský učenec

Lamanskij, Rusín Petruševič, Alois V. Šembera, jenž první vypustil r. 1879 básně Rukopisu z Dějin literatury české. Ozvali se opět obránci, mezi nimi hájil Rukopisu proti Vaškovým námitkám Dr. Jan Gebauer v Listech filologických VI. 230.

Roku 1886 vypukl spor znova. Spolčil se Dr. Jan Gebauer s Drem T. G. Masarykem a s jinými mladými učenci na tehdejší universitě a obnovili tuhý, promyšlený a vyzbrojený odpor proti Rukopisu. Proti nim postavili se na obranu profesor Martin Hattala, jenž bohužel nedokončil stále marně slibovanou obranu Rukopisu a ukázkami z ní málo věci prospěl, bratří Josef a Hermenegild Jireček, Dr. Josef Kalousek a jiní. Pevnou oporou obhájců staly se zásluhou Dr. Julia Grégra »Národní Listy«.

Spor se utišil. Obránci i odpůrci pokládali každý svou při za vyhranou. Mocní činitelé bohužel se přičinili, že básně Rukopisu Královdvorského, vlastenecké, líbezné, citupiné, které odchovaly celá pokolení v lásce k jazyku českému a domovině, které v době probuzenské divy tvořily svou tendencí a jako zázračně působily u ochablých a vlažných Čechů, že básně tyto byly vynechány v školských učebnicích a v dějinách českého písemnictví. Zapomínalo se na ně; zapomínalo a nenahradily to pokusy postaviti prý básně tyto do postupu časového, kam podle pochybovačů by patřily, totiž do doby, kdy byly nalezeny, kdy prý byly složeny, na začátek století XIX.

Jsme svědkové za posledních měsíců, jak spor o pravost znova se rozproudil. Prof. Dr. J. L. Píč, spisovatel Starožitností země české, chtěl se dovolávati Rukopisu jako pramene. Poněvadž je to pramen, o kterém jsou pochybnosti, vyžádal si od jednatele Musea království Českého prof. Dr. V. E. Mourka dvojlistí z Rukopisu, a zajel s ním do Paříže a do Milána pozeptat se u tamnějších vynikajících znalců starého písma a pergamenu, co soudí, vzdáleni jsouce od vřavy Rukopisného boje, o jeho původu, o jeho pravosti neb padělku. Denník této cesty z péra ubohého, jak známo, tragicky skončivšího učence a obhájce Rukopisu, uveřejnil Dr. Č. Zíbrt v »Českém Slově« a s jeho laskavým svolením otiskujeme doslova znění tohoto denníku také v této knize. Prof. Dr. Píč se vrátil, ukazoval úspěšné výsledky své cesty.

První časopis, který se ujal snah Píčových, bylo »České Slovo« a po něm přišly jiné časopisy. »České Slovo« brzy seskupilo kolem sebe četu obhájců a přátel Rukopisu. »České Slovo« postavilo se na stanovisko, aby spor byl řešen vážně, věcně, aby se, krátce řečeno, celý rukopisný spor revidoval, aby se zjistily všecky námitky i zase všecky odpovědi a aby se poctivě pak oznámilo, kde je pravda. Dělo se to zcela ve smyslu dvou cen, jež jsou vypsány na spis o této revisi. Viz zprávu výboru Společnosti Musea království Českého.

Rukopis Královdvorský přišel (smíme-li tak říci) do mody. Hned s prudkostí až zuřivou, nezřídka promíšenou surovými nadávkami místo věcných důvodů, pustili se do hlasatelů otázky o revisi celého sporu novináři a potom mladší profesoři, docenti a lektoři z české university, všech oborů, kteří doufali, že svými podpisy, sehnanými ze všech koutů vědeckého badání, naprosto nesouvislých s podstatou sporu o Rukopis, v osudný den veselého sv. Sylvestra na věky a na čisto vyhladí rukopis z českého národa a se zemského povrchu. Sylvestrovské prohlášení našich pánů učenců z university působilo, když jsme četli, čeho všeho docenti a lektoři to nejsou, komikou neodolatelnou a zároveň nesmazatelnou, jak mnozí z pánů, o kterých ani živá duše nemá ponětí, poněvadž by se teprvé pracemi ze svých oborů musili osvědčiti, troufali si podpisem svého jména, škrtem své ruky provésti revisi sporu o Rukopis v jeho neprospěch.

Otázka o revisi se obrátila v odpor veřejnosti české proti tomu, s jakým zimničným chvatem, s jakou pokryteckou radostí dokazovali zakuklenci i podepsaní bezvýznamní odpůrci v některých novinách nepravost Rukopisu. Otázka o revisi po Sylvestrovské náladě našich učenců nadějných proměnila se v touhu v širším obecenstvu: Povězte nám, co to jsou básně v Rukopise Královdvorském!? Proč jsou vynechány z učebnic? Proč jejich znalost jest odpírána našemu dorostu, právě v dobách, kdy tohoto upřímného zápalu vlasteneckého všade potřebujeme? Jak ty básně vypadají a jak znějí? Ať si učenci se hašteří o revisi, o pravosti a nepravosti, chceme čísti ty básně

hrdinské i milostné, chceme znáti jejich dojímavost, sílu i něhu, cit hluboký. Kdo se chce šklebiti, tupiti, haněti, slinou jedovatou je káleti, ať se třeba sám zalkne v té horlivosti, ušlapati je, zničiti a vypuditi z českého národa. Sám zuřivý odpůrce Rukopisu Dr. J. Hanuš uznává přednosti básní těch a přimlouvá se, aby zase byly vráceny do učiva školského, ovšem podle jeho mínění do doby vzniku, totiž do začátku století XIX.

Nuže chceme vyhověti dotazům, přáním, aby Rukopis byl vydán. Vydáváme básně ty pro jejich krásu, pro jejich žár vlastenecký, pro jejich význam, jaký měly v dějinách obrození českého národa, ať se již odpůrci a obhájci dále hádají. To vše se jim upříti nemůže a po této stránce nepozbyly, nepozbývají a nepozbudou nikdy ceny. Každý Čech upřímný, ať se stará či nestará o spor, musí dnes znáti obsah Rukopisu, jeho básní výpravných i milostných. PROTO TEDY RUKOPIS KRÁLODVORSKÝ VYDÁVÁME.

Stále platí nadšená báseň, kterou vítal Kollár, pěvec »Slávy Dcery«, nalezení a vlastenecký význam Rukopisů:

Vzhůru, procitťež pětstoletí spalí
Čestmíre s Oldrou, Záboji, Jaroslave!
Vás, slyšte, vás k padlé měděný
vlasti jazyk věže této křísí.

Sem rýl a jemných cožkoli nástrojů
zniklý vyvábil důvtipu Herkulan:
by šťastně křehký poklad outlé
mládeži, co v puku květ, se rozvil.

Ať samovraždou víc do cizé nohou
neskáče, nízké přes ploty, zahrady:
nýbrž z domácí, v spolku jarním,
větve si píšťaly ke hře kroutí.

I Vy, kdož svých ste, starců, bohů haslé
ohniště uzříc doufali, vraťte se:
novou založme z těchto dávné
si zbořenin vzdělanosti pevnost.

* * *

Otiskujeme text původní, staročeský, v úpravě nynějšího pravopisu podle Prusíkova vzoru. Aby čtenář rozuměl obsahu, chceme krátce seznámiti s dějem a obsahem jednotlivých básní.

1. ZÁBOJ, SLAVOJ A LUDĚK. Báseň oslavuje vítězství Zábojovo nad Luděkem. Luděk, vůdce cizinců, vpadl do Čech a chtěl uchvátiti Čechům vše to, co každému národu nejdražší: 1. řeč domácí; 2. přeměniti všechny řády a zřízení domácí; 3. násilně zavésti nezvyklé, nové náboženství. Záboj rozechvěje svým zpěvem Čechy, roznítí hněv proti vetřelcům cizincům. Čechové rozdělí se na dvě čety, jedna pod Zábojem, druhá pod Slavojem. Záboj mlatem usmrtí Luděka. Cizinci jsou poraženi, prchají. Čechové oslavují hrdinský boj proti vetřelcům.

2. ČESTMÍR A VLASLAV. Kníže Pražské Neklan bojuje s knížetem Luckým Vlaslavem. Vojevůdce Neklanův, Čestmír, potrestá zrádného Kruvoje ve službách Vlaslavových, z jeho vězení osvobodí Vojmíra a s ním vítězí nad Vlaslavem, jeho bojovníky porazí a Vlaslava zabije.

3. OLDŘICH A BOLESLAV není celá, zachovala se toliko část. Básník velebí vítězství Čechů nad Poláky za krále Boleslava Chrabrého r. 1004. Poláci byli z Prahy vyhnáni. Hrdinstvím vyniká tu vladyka Výhoň Dub.

4. BENEŠ HEŘMANÓV. Za nepřítomnosti Přemyslovy roku 1203 přepadli Sasíci z Míšně přes Lužické hory krajiny české, mečem ohněm je pustošili. Beneš, syn Heřmanův, hradní tehdejší, u Hrubé Skály je pobil.

5. JAROSLAV. Báseň živě kreslí postup sveřepých Tatarů po Rusku jižním, v Polsku, v Uhrách, ve Slezsku, až hrnouce se do Moravy, byli 25. června roku 1241 poraženi u Olomouce. Vynikají tu tři vojevůdci Čechů: Kreslav, Vratislav a hlavně Jaroslav ze Šternberka, kterýž vůdce Tatarů, syna Kublajova, hrdinným bojem zničil a Tatary rozprášil.

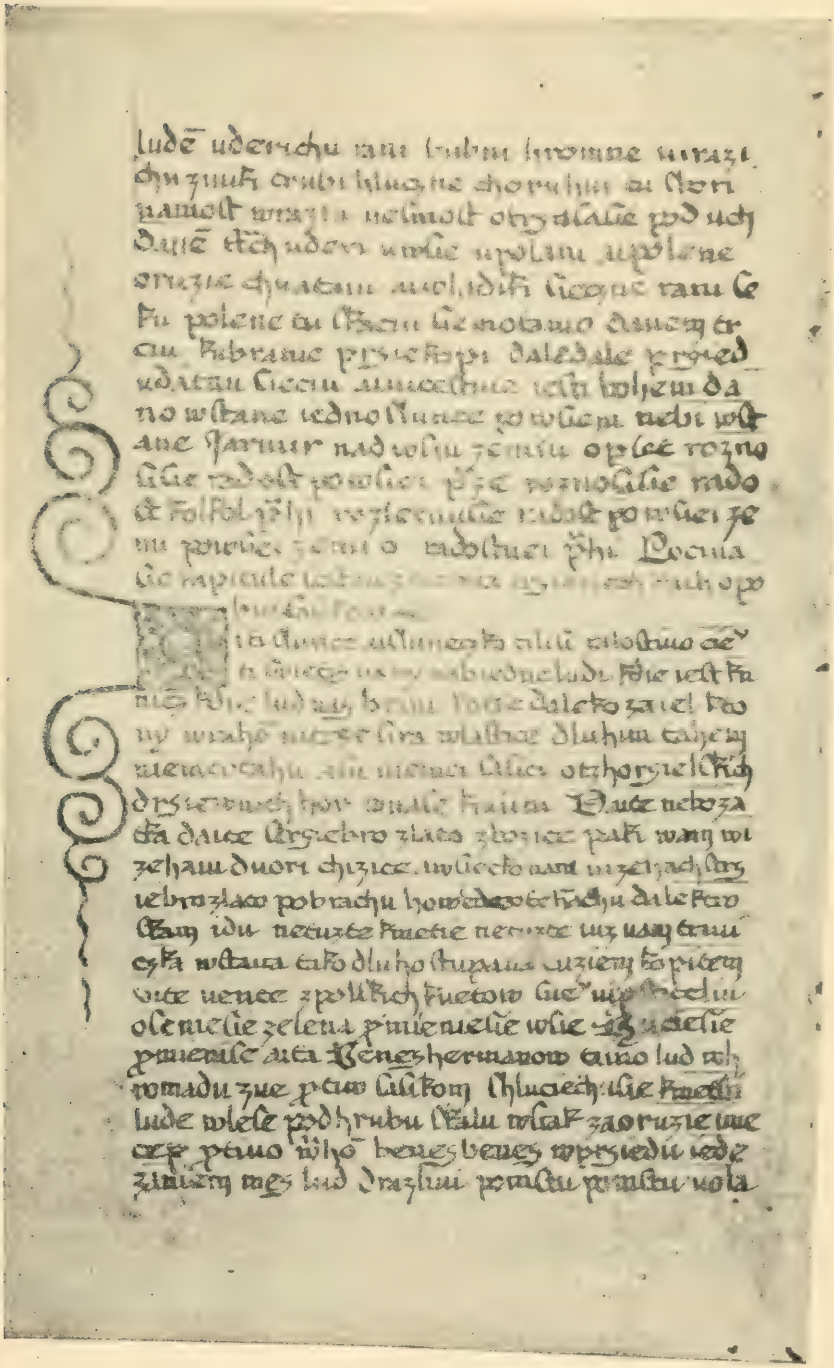
6. LUDIŠE A LUBOR. Obsahuje líčení slavných her, rytířských zápasů u knížete Zálabského. Rekovný Lubor vítězí nad soupeři a za to jej věnčí Ludiše, sličná dcera knížecí, slavověncem z listí dubového. Prusík vykládá tuto báseň za satyrickou allegorii, čelící proti českým panovníkům ve století XIII., zvláště

proti Václavovi II. (1278-1305), který jako předchůdcové jeho zaváděl u nás cizinské novoty a nadržoval Němcům na úkor živlu českého. Básník tedy žaluje na tyto neutěšené zjevy, zaviněné potomky Přemysla Oráče. Jako onen kníže Zálabský, pamětliv jsa stálého sousedství Němcův, pořádá obvyklé v té době hry a zápasy jen za tím účelem, aby udržoval mužstvo své v stálém cviku proti nepříteli, sousedu Němci, aby v rozhodný čas nebezpečí věděl, na koho nejvíce spoléhati, komu vůdcovství, jako nejstatečnějšímu svěřiti: tak podle dohadu Prusíkova chtěl básník naznačiti, že by si měl stejně počínati a stále totéž míti na zřeteli panovník Pražský, ačli chce slouti moudrým, neboť i jemu jsou vždy »súsedé Němci«, kteří jsou tím nebezpečnější, čím méně jest panovník Čechů před nimi na stráži, ba čím více v jejich snahách je podporuje.

LYRICKO-EPICKÉ BÁSNĚ: »JELEN«, »ZBYHOŇ«, »JAHODY«. První líčí dojemně smrt jinocha, jehož usmrtil záludný odpůrce. Druhá maluje bolest zoufalého milence nad únosem milované děvušky, kterou pak šťastně zase osvobodí ze spárů násilníkových. Třetí báseň líčí roztomile v duchu národních písní slovanských slasti šťastné lásky, s laškovným hovorem o výstraze matčině, aby se děvče chránilo jinochův.

LYRICKÉ BÁSNĚ: KYTICE, RŮŽE, ŽEZHULICE, OPUŠTĚNÁ, SKŘIVÁNEK opěvají strasti a slasti, něhu i žal milostných tužeb. Děvče v Kytici touží po vonné kytici fialek a růží, jak plyne po vodě, a touží po milém, jenž kytici po vodě pustil. Opuštěná teskně běduje nad hrobem otce, matky, osiřela a milého jí vzali. Nad Růží roztouží se děvuška steskem, že se milého nedočkala a ke všemu měla předtuchu neblahou ve snu, jak jí z prstenu vypadl drahý kámen. Básník v Žezhulici poučuje, jak se střídá po jaru léto a jeseň, zima, mění se časy. Konec: Jak by děvě těžko bylo, kdyby vždy sama byla! Skřivánek ptá se děvčete, proč tak žalostivá? Děvuška žaluje, že odvedli milého, ráda by mu poslala lístek po skřivánkovi. Prosí skřivánka, aby mu tam vyzpíval pozdrav a vzkaz, že nyje, chřadne hořem.

UKÁZKY Z RUKOPISU KRÁLODVORSKÉHO.*)

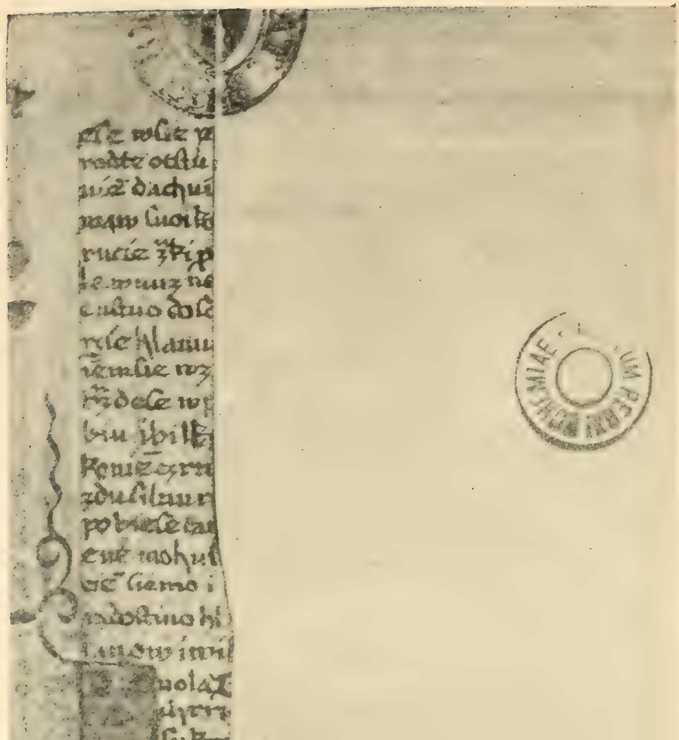

lude uderichu rani lubmi hromne vrazi
chu zuuk trubi hlucne chorugui ai stiti
pamost wrazi nesmost ohrzalase pod nich
duse tech uderi umlc upolani upolene
oruzie chutaiu [illegible] ssieg rani se
su polene ai ssiem se notaiuo [illegible]
cu zebranie prziekopi daledale przied
udatau ssiecu [illegible] iesu bohem da
no wstane iedno slunce po wsiem nebi wst
ane Jaroslav nad wsiu zemiu oplee rozno
ssie radost po wsiei [illegible] rozmossie rado
st sokol [illegible] rozlecenuse radost po wsiei ze
mi ponese [illegible] o radostnei [illegible] Pocina
sie kapitule [illegible]
[illegible]
[illegible] slunce uslunecko [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] nebudne lude [illegible] iest ka
[illegible] [illegible] lud [illegible] [illegible] [illegible] daleko zaiel [illegible]
ny [illegible] [illegible] sira [illegible] dluhum [illegible]
[illegible] [illegible] othorsielskich
drsie [illegible] [illegible] Uidie nekoza
sta [illegible] strziebro zlato [illegible] [illegible] wai
zehaui duori chizice wsiecko nam [illegible]
strziebro zlato pobrachu [illegible] [illegible] dale [illegible]
stany idu [illegible] [illegible] uz [illegible]
cska wstaua [illegible] dluho [illegible] [illegible] [illegible]
vite [illegible] spolskich kuetow [illegible] [illegible]
olenie sie zelena pmienie sie wsie [illegible] [illegible]
pmienise aia Benes hermanow [illegible] lud [illegible]
[illegible] zue pruo [illegible] [illegible] [illegible] kmetsti
lude wlese pod hrubu skalu wsak za oruzie [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] benes benes wprziedu iede
[illegible] [illegible] lud [illegible] pomstu pomstu vola

*) Slavný výbor Společnosti Musea království Českého v Praze zamítl r. 1912 žádost tiskárny »Melantrich« za svolení, aby směla fotografovati pro tuto vážnou publikaci ukázky z Rukopisu Kralodvorského z důvodu u veřejného, národního ústavu naprosto neomluvitelných. Naše ukázky jsou tedy pořízeny z vydání fotografického R. K. od bývalého bibliotekáře Musea král. Českého, Ant. Jar. Vrťátko z r. 1862, jež na svou dobu dobře vystihuje ráz i zevnějšek R. K. i nepotřebuje se k otištění dnes svolení zvláštního, jehož slavný výbor Společnosti Musea království Českého, »Melantrichu« odepřel.

ost nw zkorechu hluci wzyucie konie i skoku
skok powzechsie hnachu nanu naranu soptichu
krwu krutost imiechu rownie i hori i lesi vp
noi wleno w sie ubichu wzad Hucie duu rzie
ka wlna z wolnu sie nale hucieichu wsi voi skok
na skok wsieskichu sie prz burzincu rzieku no
di uchwatichu mnostwie cuzich i przelesechu sue
zwiesti nadrugi briech i potkanich wezdie
wsirz wsirz luta ostrzie z rozeprze swoie krzie
dle swoie dluzie bichu leta zaptactwe zaboie
ni noi rozchnichu sie wsiarz wezdie po wlastech
hnachu luto powzech wezdie strzezechu ie i stup
achu konie nocu podlunu z anunu luto dneui
podslunecem z anunu luto i opieti temnu no
cu i ponoci sedi mutre Hucie duu rzieka
wlna z wolnu sie nale hucieichu wsi noi skok
na skok wsieschu sie przesburzincu rzieku
nodi uchwatichu mnostwie cuzich i przele
chu sue zwiesti nadrugi brziech tamo kedym
horam tamo do burzi na sie pomsta a z aboi bra
trzie uz nam nedaleko hori a uz hlucie kro
hoiw iti zalostwo p sie Wratwo kraiuu tudi ti
taz tudi nihubit w sie kraleuo wietr burzi prz
wlasti voiski burzie prz wlasti vpuo iwleno we
zdie sirusilu voiski wradostne hluce a ubtrzie
a sseri wrch bozi ny tamo wiecstwe darzilita
ino i wiele dustieka siemo tamo podrzieuech
iich woiesie ptactwo i plachi zwierz iedno sowi
netwoiasie tamo korchu pohrzietha trurch i dar
pokrm bohouom i tamo boho spasi dstaruno
stwie obieti a iim hlasatinilich slow iiim orze
zie pobitich bohow Pocinasie kapitule osm
mezcietma trzietiech knih o piesniech

wšiem časom plenúcím. Mi rahniemi v.
chvátichu krutostiú obě stránce wzburzichu
sě w útrobách rozezlenich. muž rozohnichu
zrak jeju ptáw sobě sťmo wstanu kygi nad
kie kopie nad kopie srazištie ťu obě stra
nie takžto lesowlestie naly. tak blesk hro
mu po nebi tako blesk mečiew wzezuncie
skřiek hrozonolin poplasi wezzwerzse
sťa wšie nebeská letiela až potrzieti wzdy
rozleyšie powalech olstalnych hor tuvaz
kiew ťu mečiew tak ker netchich [illegible]
tako sasta obie strannie ptáw sobie bez hu
ucia nazalizenu paru na poronu lítku
Obratiše benes w zhoru kruu mečiw usp
no emnohe sila hrnu kruu [illegible]
rzišie sila otzad nal [illegible]
sie kamene [illegible] wuhu ide [illegible] ch
luma wtorwiú [illegible]
nemečsy [illegible] ubitie [illegible]
naše [illegible]
[illegible] mestium [illegible] nekleslaunu ouc
likich protech [illegible] nastoite
ne [illegible] nastaie [illegible]
[illegible] Sluchu. [illegible] Olowne
woiwod [illegible]
hostarinow [illegible] mati bozia [illegible] tamo tw
ocy. Dluho wlasta naše [illegible] biechu
dluho obik mezi lude keuese neotwzchoda
wzemiech bur [illegible] dco rziedle
[illegible] chama juz [illegible] stenstibude
menie [illegible] zlato zabuli [illegible]
iewna tako [illegible] ze wlasti [illegible] zachodie
wšiechže wlastech luda [illegible] ziue [illegible]

ce worchali drziew khradu gde nowa radost wiuno
suo srdce zesiwu krasau dieuu chowa wsiluu pazu
cie taholubice zbihon iuuchuati tako mezdie
wieza taku wtwordie hradie wlesi swrda
hrada iletiele wlesi iletiete sie mo iletiete
tamo sedrzieua nadrzieuo sesuoim holubcē
sholubcē spauase naiednei wietuici wzrado
usiedieua sesuoim iuuosu chodi siemotamo
wezdie tamo zechtie smilitke spauase nuie
dno lozici -- Dieie wetrsie czek sknieze
chichlesow bieze zmilitka kupsloka nabiera
wodi wkouana uiedra pouodie kdie uie kitice
plijie kitice uona zviolarzi iiesie dieua
kiticu louitspadeach spade wchladnu wodicu
kdabich wiediela kitice krasna kto tebe wki
pruzemicu saze tomu bich dala prstenek zla
ti kdabich wiediela kitice krasna kto tebe likem
hebugk suaza tomu bich dala iehlicu z wla
sow kdabich wiediela kitice krasna kto sie po
chladnei uodici pusti tomu bich dala wienek
suoi zhlawi -- Ide mamila naiahodi naze
lenaborka zadrzieseli ostretenie wbielikiu
nozicu nemoze moie zmilitka nanozicu w
stupiti achti trnie ostretnie ciemusi bol
sdielo zato budes ostretnie z to rek mi milie
no pozdi mila vpochladeczce wzelenie bore
cz razdobiehu napaluciek potowseciek bieli
kowieciek sie napaluce wchustei temie pase
moie mila vpochladecze na mile zdaie ie
sie mila zalouati potichunku vborce achsiury
iekne moie mati ciz nescastna robauezdinu

ZÁBOJ A SLAVOJ.

S črna lesa vystupuje skála,
na skálu vystúpi silný Záboj,
obzíra krajiny na vsě strany,
zamúti sě ot krajin ote všech,
i zastena pláčem holubiným.

Sědie dlúho, i dlúho sě mútie;
i vzchopi sě vzhóru,
jako jelen dolóv lesem,
lesem dlúhopustým
bystro spěcháše,
ot muže k mužu,
ot silna k silnu,
po vsickej vlasti.
Krátká slova ke všěm skryto řěče,
pokloni sě bohóm,
otsud k druhu spěcha.

I minu den prvý,
i minu den vterý;
i kdaž za třetiem luna v noci bieše,
sněchu sě mužie sěmo v les črn.

K němu zdě Záboj,
otvede je v úval,
v ponížený úval
hlubokého lesa.
Stúpi Záboj najnížeje dolóv,
vze varito zvučno:

»Mužie bratrských srdec
i jiskrených zrakóv!
vám pěju najníží z dola:
piesň ide z srdce mého,
z srdce najnížeje
pohrúžena v hori!

Otčík zaide k otcem,
ostavi v dědině
dietky svoje i svoje lubice,
i neřěče nikomu:
Báťo! ty mluvi k něm
oteckými slovy.

I přiide cuzí úsilno v dědinu,
i cuzími slovy zapovída;
i kak sě zdie v cuzej vlasti
ot jutra po večer,
tako bieše zdieti
dietkám i ženám;
i jedinu družu nám imieti
po púti vsěj z Vesny po Moranu.
I vyhánie z hájev vsě krahuje;
i kací bozi v cuzej vlasti,
takým sě klaněti zdě,
i jim oběcati oběť.
I nesměchu sě bíti
v čelo před bohy,
ni v súmrky jim dávati jiesti.

Kamo otčík dáváše krmě bohóm,
kamo k něm hlásat chodíváše,
posěkachu vsě drva,
i rozhrušichu vsě bohy.«

»Aj, ty Záboju! ty pěješ
z srdce k srdcu piesňu z středa hoře;
jako Lumír, ký slovy i pěniem
bieše pohýbal Vyšehrad i vsě vlasti,
tako ty mě i vsiu bratř.
Pěvce dobra milujú bozi:
pěj! tobě ot nich dáno
v srdce proti vrahóm!«

Zřě Záboj na Slavojeva
zapolena zraky,
i pěniem dále srdce jímáše:

»Dva syny,
jejú hlasy přecházesta v muska,
vycházievasta v les;
tamo mečem i mlatem
i oščepem učista paží;
tamo pokrysta,
i vracesta sě rozkosem.
Kehdy paže jejú bieše dorostla,
i jejú umi proti vrahóm,
i dorósťáchu druzí bratřieci:
ajta, vsi vyrazichu vz-vrahy!
i by krutosť jich bůřúcé nebe,
i v dědiny vrátíše sě byvšie blahosť.«

Aj! skočichu vsici v dól k Záboju,
i tiščechu jej v přesilná paži,
i s prsú na prsy vsi kladechu ruce,
věhlasno dávachu slova k slovóm.

I přicházéše noc před jutro:
aj, vystúpichu z úvala,
rózno vezdě, ke všem dřevóm,
ke všem stranám bráchu sě lesem.

I minu den, i minu den vterý;
i po třetiem dni,
kehdy sě zatemníše noc,
bra sě Záboj v les,
lesem za Zábojem sbory;
i bra sě Slavoj v les,
lesem za Slavojem sbory.
Vsiak imě vieru k vojevodě,
vsiak srdce úporno králu,
vsiak zbraň bystru na král.

»Aj Slavoji bratře!
tamo k modru vrchu,
vrch ten po všech po krajinách;
tamo zaměřímy chody,
ot vrcha k ranému sluncu;
tamo les temen,
tamo si podámy ruce.
Nynie beř sě lisími skoky,
i jáz tako poidu tudy.«

»Aj Záboji bratře!
čemu naše braň jmá tepruv ot vrcha
soptati krutosť?
otsavad buřmy protiv královým vrahóm!«

»Slavoji bratře!
kdaž hada potřieti chceši,
na hlavu najjistějé:
tamo hlava jeho!«

Rozstúpi sě mustvo lesem,
rozstúpi sě v pravo, v levo:
tudy taže Zábojevým slovem,
onamo slovem prudka Slavoje,
hlubinami lesóv k modru vrchu.

I kehdy bieše pěť slunci,
podasta si přěsilně ruce,
i pozřěsta lisíma zrakoma
na královy voje.

»Sraziti nám drbí Luděk voje,
voje své pod jednu ránu.«

»Aj Luděče!
ty si parob na paroby krále!
ty rci svému ukrutníku,
že dýmem jesť nám velenie jeho.«

I rozlúti sě Luděk,
ručiem hlasem svola své voje:
podnebesie bě plno osvěty ot slunce,
v osvětě plno blska z královych vojev,
hotovi vsici nohú v krok i rukú v braň,
Luděkova-dle slova.

»Aj Slavoji bratře!
tudy spěj lisími skoky,
jáz poidu vstřiecu jim v čelo.«

I vyrazi Záboj v před jako krupobitie,
i vyrazi Slavoj v bok jim jako krupobitie.

»Aj bratře!
ti-sie nám krušichu bohy,

ti-sie nám kácechu dřěva,
i plašichu krahuje z lesóv:
bozi nám vícestvie dajú!«

Aj, prudkosť vyrazi Luděkem
z četných vrahóv protiv Záboju;
i vyrazi Záboj,
hořiúciema očima v Luděk měři,
dub protiv dubu, zřieti ze všěho lesa;
Záboj hna protiv Luděku nade vsě voje
Luděk uderi silným mečem,
přětě třie kóže v ščítě;
i uderi Záboj mlatem,
otskoči hbitý Luděk,
v dřěvo vrazi mlat,
i skoti sě dřěvo na voj,
i třiedeseť jich otide k otcem.

I zluti sě Luděk:
»Aj ty zhovadilý!
ty veliká potvoro hadóv!
mečem sě potýkaj se mnú.«

I máše Záboj mečem,
kus ščíta vrahu otrazi;
i tasi Luděk,
meč sě smeče po koženě ščítě.
I zapolesta sě oba k ranám,
ranami vsě po sobě stesasta
i vsě kolem zbrocesta krviú,
i krviú zbrocechu je mužie
kolkol jejú vezdě v přělutej sěči.

Slunce přěide poledne,
i ot poledne již na pól k večeru:
i váleno ješče,

ni sěmo ni tamo ustúpeno;
i váleno zdě,
i váleno tamo ot Slavoje.

»Aj ty vraze, běs v tě!
čemu ty našu krev piješi?«

I chopi Záboj svój mlat,
i otskoči Luděk;
napřeže mlat Záboj výš vzhóru,
i vrže po vraze:
letie mlat,
rozskoči sě ščít,
za ščítem sě rozskočista Luděkova prsy.
I uleče sě duše těžka mlata,
i mlat i dušu vyrazi,
i zanese pět siehóv u vojsku.
Strach vrahóm vyrazi z hrdl skřěky,
radosť vzevzně z úst vojnóv Zábojevých
i zajiskři z radostnú zrakú.

»Aj bratřie!
bozi ny vícestviem dařichu:
rozstupi sě vás jeden hluk
v pravo i v levo;
ze všěch údolí sěmo sveďte koně,
koni řěhci veškeri ten les!«

»Záboji bratře, ty udatý lve!
neupúščej búřit u vrahy!«

Ajta! otvrže Záboj ščít,
i v ruce mlatem i v druhej mečem,
tako i u přieč proráže dráhy u vrazech.
I by upěti vrahóm,
i by ustúpati vrahóm;

třas je hnáše z bojišče,
strach z hrdl jich vyráže skřěky.
Koni řehce vešken les.

»Vzhóru na koně!
s koni za vrahy
přěse vsě vlasti!
ručí koni neste v patách za nimi
našu krutosť!«

I vzkočichu hluci vz-ručie koně,
i skok na skok
po vrazech sě hnachu,
ránu na ránu
soptichu krutú krutosť.
I míjechu rovně,
i hory i lesy:
v pravo i v levo
vsě ubiehá v zad.

Hučie divá řěka,
vlna za vlnú sě valé;
hučechu vsi voji,
skok na skok
vsě sě hnáše přěs buřiúcú řěku:
vody uchvátichu mnostvie cuzích,
i přěnesechu své zvěsty
na druhý břěh;
i po krajinách vezdě
v šíř i v šíř.
Lutý ostřiež rozepě
svoje křiedle dlúzě,
bystro léta za ptactvem:
Zábojevi voji rozehnachu sě v šíř,
vezdě po vlastech
hnachu luto po vrazech,

vezdě srážechu je
i stupachu koni.

Nocú pod lunú za nimi luto,
dnem pod sluncem za nimi luto;
i opěty temnú nocú,
i po noci šedým jutrem.

Hučie divá řěka,
vlna za vlnú sě valé;
hučechu vsi voji,
skok na skok
vsě sě hnáše přěs buřiúcú řěku:
vody uchvátichu mnostvie cuzích,
i přěnesechu své zvěsty
na druhý břěh.

»Tamo k šedým horám!
tamo dobuři naše pomsta!«

»Aj Záboji bratře!
juž nám nedaleko hory,
a juž hlúček vrahóv,
i ti žalostivo prosie.«

»Vratno krajinú:
tudy ty, jáz tudy,
vyhubit vsě králevo!«

Vietr búří přěs vlasti,
vojsky búřie přěs vlasti,
v pravo i v levo,
vezdě šírú silú vojsky
v radostném hluce.

»Aj bratře, aj šerý vrch;
bozi ny tamo vícestvem dařili,

tamo i věle duš těká
sěmo tamo po dřěvech;
jich bojé sě ptactvo i plachý zvěř,
jedno sovy nebojá sě.«

»Tamo k vrchu pohřebat mrch
i dat pokrm bohovóm,
i tamo bohóm spásám dat množstvíe obětí
a jim hlásat milých slov,
i jim oružíe pobitých vrahóv.«

ČSTIMÍR A VLASLAV.

Neklan káže vstáti k vojně,
káže kniežeciemi slovy
protiv Vlaslavu.
Vstachu voje, vstachu k vojně,
vstachu na kniežecie slova
protiv Vlaslavu.
Holedbáše sě Vlaslav kněz
vícestvíem nad Neklanem,
nad slavným knězem,
púšťáše meč i oheň
v krajiny Neklaniny
i hlásáše
nad hrabivými meči svojich vojnóv
pohaněnie Neklanu.
»U boj, Čstmíře, vedi mé sbory!
Hadlivě ny pozývá nadutý Vlaslav.«

I vsta Čstmír i vzradova sě,
radostně sně svój ščít črn dvú zubú,
i sně se ščítem i mlat
i nepronikavý helm.
Pode vše drva vložie oběti bohóm.

Bujno zvoláše Čstmír na voje:
v skořě voje v řady idú.
I tažechu před sluncem záhe,
i tažechu přěs veš den
i po slunci tamo k pachrbu.
Ajta sě valé dým po dědinách,
i po dědinách stenánie žalostivých hlasóv!
»Kto sežže dědiny?
i kto rozplaka vaše hlasy?
kto? Vlaslav?
Posledníe budi jeho vražstvo!
Pomstu i pahubu
voji moji na něj nesú!«
Otvecechu vojevodě Čstmíru:
»Kruvoj, Kruvoj škaredý otehnáše stáda
i sdíeše hoře v dědinách ohněm i mečem;
vše, če pl'zno bíeše,
potřě jeho zloba krutá,
i zaje vojevodu nám.«
I zazli sě Čstmír na Kruvoj,
z širokú prsú zloba sě mu rozevřě
po všech po údech.
»Vojni!« vece, »z jutra záhe
rozpálímy krutosť všu;
pohovte zemdleným údóm!«
Stojá hory v pravo,
stojá hory v levo,
na jich vrcholi na vysokéj
zírá jasné slunečko.
Horami zdě otsud,
horami tam ottud
tahú voje,
bitvu v sobě nesú.
»Aj tamo k hradu,
hradu na skále,
tamo, kdě Kruvoj vězí Vojmíra

i jeho lepú dceř,
jež zaje v hustě lese
tamo pod šedú skalú,
i pohaně Neklana kněze!
Kruvoj Neklanu oběce víeru
i podáše věrnú ruku:
obak hlasem tíem i rukú tú
uvádíeše bíedu na ľud!
Aj vzhóru k vyšňu hradu,
aj k hradu, voji, tecte!«
    I zaměsichu sě voji
i hrnuchu sě k hradu
po slovech udatna Čstmíra
jako ledovití mraci.
Pokrychu sě přední ščít na ščít,
zadní zapíeráchu sě na kopíe
i v drva u příeč zasazená za drva.
I výš nad vršinu lesa
drnkachu meči jich v hrad,
běsnichu protiv mečem
z hrada tesajúcíem.

    Řváše na hradě Kruvoj
řváníem býka,
řváše chrabrosť v svoje ľudi,
i meč jeho padáše u Pražany
jako drvo se skály.
A po horách mnoho silných dubóv:
tako ke hradu šě shluče
Neklanových vojnóv.
    Vele Čstmír z zad udeřiti na hrad,
vele s předa přěskočiti hradbu.
Ajta drva vysokorostlá v hustotě pod skalú
přiklonichu k pevnéj hradbě,
po drvech by sě válely klády
nad hlavami vojem.

Aj pod nimi z přěda
postavi sě silných muž k mužu;
sie týkáchu druh druha širokýma plecema
Drva vložichu na rámě,
příeč i v dél je spevnichu úžemi
i podstavichu sebe-dle dřěvce.
I vskočichu muži na sie drva,
rozložichu kopíe po ramenú,
spěchu úžemi.
Vzskoči řad třetíech na vteré,
čtvrtých na třetíe
i pátých až k vrchu ku hradovu,
skad hořěchu meče,
skad sipěchu střěly,
skad sě řútichu búříecíe klády.
Aj prúd Pražan jarno přěse zdi teče,
zachváti všu sílu v tvrdě hradě.
»Vstup, Vojmíře,
vstup s milú svú dcerú,
pokroč z věže ven
vz rané blaho
tamo na skálu!
Na skále uzříeš
krváceti Kruvoj
pod sekyrú mestnú.«
Vznide Vojmír v blahodějné jutro,
vznide se svú dcerú lepotvornú
i zřě krváceti vrah svój Kruvoj.
I posla Čstmír kořisť vratno ľudem,
s kořisťú vrace sě lepá děva.
I chtíeše Vojmír oběť vzdáti bohóm
v siemže míestě, v siemže krocě slunce.
»Vzhóru, Vojmíře!« vece mu Čstimír,
»naši kroci chvátajú
vícezit nad Vlaslavem.
Prodli v službě bohóm,

bozi chtějú stepati Vlaslava.
Kehdy slunce dokročí poledne,
jest nám dokročiti na sie míesto,
kdě vícestvíe hlas vojsk našich vzhlásá.
Vet ti zbraně vraha tvého! Pojdi!«
Vzradova sě Vojmír velevele,
vzvola s skály hlasem v lese hlučným,
z mocna hrdla vola k bohóm tako,
i vztřasú sě drva šira lesa:
»‚Nezjařte sě, bozi, svému sluze,
ež nepálí oběť v dnešníem slunci!‘«
»Dlužna oběť bohóm,« vece Čestmír,
»a nyníe nám na vrahy pospěti!
Nyníe vsedni ty
na ručíe koně,
proletni lesy
jeleníem skokem —
tamo v dúbravu:
tam s cesty skála
bohóm zmilená.
Na jejé vrchu
obětuj bohóm,
bohóm svým spásám,
za vícestvíe v zadech,
za vícestvíe v předě.
Neže sě poznaje,
že slunce pokroči
na tvrdosti nebes,
stúpíš tamo na míesto;
a neže slunce postúpí vterým krokem
i krokem třetíem nad vršiny lesné,
dojdú i voje tamo,
kdě oběť tvoje povéje v slúpech dýmu:
i pokoří sě vše vojska tudy jdúcé.«
I vsěde Vojmír
na ručíe koně,

proletě lesy
jeleníem skokem —
tamo v dúbravu
nad drahú k skále.
Ne vrše skály
zaníeti oběť
bohóm svým spásám
za vícestvíe v zadech,
za vícestvíe v předě.
Jim obětova kravicu bujnú,
srsť červená po níe sě lskníeše;
jalóvku siu kúpi od pastuchy
v úvale tam u vysokéj trávě
dada za ňu kóň i s uzdú.
Plápoláše oběť,
i blížíše sě voj k úvalu
i z úvala vzhóru v dúbravu.
Voji ozvučení hlukem
idú po jednom, oružíe nesúce.
Prokní ida kol oběti
bohóm slávu hlásáše
i zacházeje, zezvuče nemeškáše.
I kehdy docházéše posleda vojev,
vskoči Vojmír na svój ručíe komoň,
tučné kýty i plece
naloži šesti jezdcem za voji.
I idíeše vojsko všemi kroky slunce
až pod poledníe slunce.
Tamo na rovni
očekáváše je vojivný Vlaslav;
ot lesa k lesu stáše jeho síla,
síla stáše pětkrát věcše Pražan.
Jako z mračen z níej vznikáše jeket,
láníe psóv přěmnoha množstvíe.
»Trudno nám váleti s těmi vrahy,
kyj palicu málo kdy zadrží.«

Tako Vojmír;
na čeže Čestmír vece:
»Věhlasno to v súkromí mluviti,
věhlasno sě hotovati na vše.
K čemu čelo protiv skále vzpříeci?
Liška oblúdí tur jarohlavý.
Zdě ny viděti Vlaslavu s hory;
ruče dolóv kolkol vrcha sieho,
by v zad byli, kto u přědě běchu:
opač chody tako dolem hory.«
A sie sdíeše Vojmír i sdíeše Čestmír:
i hrnu sě vojska kolkol hory,
i hrnu sě vojska devětikrát.
Tako vrahóm vzmnožichu svá čísla,
tako vrahóm vzmnožichu jich strachy.
Rozstúpichu sě po nižníem chvrastí,
by sě lsknula braň jich v zrace vrahóm:
i by leskem naplníema hora.
Nalit vyrazi Čestmír se zástupem,
zástup sien bě čtyříe hlukóv četný,
s níem ze stíenóv lesníech vyrazi Třas;
Třas osědě četné voje vrahóm —
v zad, v zad; Strach i jim by ze vša lesa.
Rozprnú se řadi sěmo tamo.
Vojmír vnoči na ně chrabrú rukú
i zastúpi úval na vzchod, na pól
v bok sě stavi protivo Vlaslavu.
Aj řiče les řváníem iz úvala,
jak by hory s horami válely
i vše drva v sebe rozlámaly.
I vyskoči Vlaslav protiv Čestmíru,
i vyrazi Čestmír proti(v) Vlaslavu [v lútú sěč]:
ranú, opět ranú srazi Vlaslav [dolóv].
Vlaslav strašno po zemi sě koti
i v bok i v zad, vstáti nemožéše:
Mořena jej sípáše v noc črnú.

Kypíeše krev ze silna Vlaslava
po zelené trávě v syrú zemiu [teče];
aj, a vyjde duša z řvúcéj huby,
vyletě na drvo a po drvech
sěmo tamo, doniž mrtev nežžen.
   Ulekú sě u Vlaslava súcí,
úpiechu i vzhóru na stráň otsud,
skryto před Čestmírovým videm,
před Čestmírem Vlaslavobojcem.
   Zevzní vícestvíe
k Neklaňu radostnu uchu,
i zračí sě kořisť
Neklanovu radostnu oku.

JAROMÍR I BOLESLAV.

. . . . sě v črn les
tamo, kamo sě vladyky sněchu,
sedm sich vladyk s udatnými sbory.
Výhoň Dub tamo s níem snahú chváta
se všú chasú svojú temnem nočníem.
Síe chasa mu bíeše na sto chlapóv,
všech sto jmíeše v nožnách břietné meče,
k mečem všech sto jmíeše mocná pažé,
k Výhoňu v útrobách statnú víeru.
Dostúpichu míta středem lesa,
podachu si kolem pravě rucě,
tichými slovesy hovořili.
Noc sě převalíše přěs pól noci,
pokročíše k jutru šedošeru.
Ajta vece Výhoň kněžu Oldřě:
»Hoj poslyš ty, veleslavný kněže!
Bóh ti bujarosť da u vše údy,
Bóh ti da věhlasy v bujnú hlavu:
ty ny vedi proti zlým Polanóm!
Po tvém slově pójdem v pravo v levo,
buď v před buď v zad, u vše pótky ľúté.
Vzhóru! Vzmužte chrabrosť bujných srdec!«
Ajta kněz vzě prápor v mocnú ruku:
»Za mnú, za mnú chrabro na Polany,
na Polany, vrahy našich zemí!«
Hrnúše sě za níem osm vladyk,
s vladykami třie sta pól sta vojnóv,

vojnóv přěudatných tamo, kdě bě
množstvíe Polan rozvaleno ve sně.
Na vrše, kdě stachu pokraj lesa:
aj, vša Praha mlčíe v jutřníem spaní,
Vltava sě kúříe v raníej pářě,
za Prahú sě promodrujú vrši,
za vrchy vzchod šedý projasňuje.
»‚S hory dolóv – ticho, všetichúnko!‘«
V tichéj Praze chytro pokrychu sě,
oružíe vše krzny zahalichu.
Ide pastucha po šerém jutřě,
hlása bránu otvořiti vzhóru.
Slyše stráže voláníe pastušino,
otvoři mu bránu přěs Vltavu.
Vznide pastýř na most, hlasno trúbi;
vskoči kněz na most, sedm vladyk za níem,
prokní cvála se všíem se svým ľudem.
Udeřichu rány bubni hromné,
vyrazichu zvuky trúby hlučné;
chorúhvy tu sboři na most vraziu,
veš most otřásá sě pod jich davem.
Strach udeři u vše u Polany:
aj Polené oružíe chvátajú,
aj vladyky sěčné rány sekú.
Polené tu skáčú sěmo tamo,
davem trčiu ku bráně příekopy,
dále, dále před udatnú sěčú.
Aj vícestvíe jesti Bohem dáno!
Vstane jedno slunce po všem nebi,
vstane Jarmír nad všú zemiú opět.
Roznosi sě radosť po všej Praze,
roznosi sě radosť kolkol Prahy,
rozlétnu sě radosť po všej zemi,
po všej zemi od radostnéj Prahy.

BENEŠ HEŘMANÓV.

Aj ty slunce, aj slunečko,
ty-li si žalostivo?
čemu ty svíetíš na ny,
na bíedné ľudi?
Kdě jest knez? kdě ľud náš branný?
K Otě daleko zajel.
Kto ny vrahóm vytrže,
sirá vlastice?
Dlúhým tahem Němci tahú,
a sú Němci Sasíci,
ot Zhořělských dřěvných hor
v naše krajiny.
»Dajte, nebožátka, dajte
střiebro, zlato, zbožice,
paky vám vyžehajú
dvory chyžice!«
»‚A všecko nám vyžehachu,
stříebro, zlato pobrachu,
hovědce otehnachu,
dále k Troskám jdú.‘«
»Netužte, kmetie, netužte,
již vám travička vstává,
tako dlúho stúpaná
cuzíem kopytem!

Víte věnce z polských květóv
svému vyprostitel'u!
Osenie sě zelená,
proměníe sě vše!«
Ruče sě vše proměníše.
Ajta Beneš Hěřmanóv
tajno l'ud v hromadu zve
protiv Sasíkóm.
Shlučechu sě kmetští l'udé
v lese pod Hrubú Skalú;
však za oružie jmě cep
protivo vrahóm.
Beneš, Beneš v předu jede,
za níem veš l'ud drážlivý.
»Pomstu! pomstu!« vola, »všem
Sasóm pleniucím.«
Ajta hněvi uchvátichu
krutosťú obě straně,
vzbúřichu sě v útrobách
rozezlených muž,
rozohnichu zraky jejú
protiv sobě strašivo:
vzstanú kyji nad kyje,
kopíe nad kopíe,
Sraziště tu obě straně,
jakž by les v les sě valil;
jak blesk hroma po nebi,
tako blesk mečev.
Vzezvuče skřěk hrózonosný
poplaši veš zvěř leský,
vše nebeská létadla
až po třetí vrch.
Rozléha sě po úvalech
ot skalnatých hor
tu ráz kyjev, tu mečev
jak kot vetchých dřěv.

Tako stásta obě straně
protiv sobě bez hnutia
na zasazenú patú,
na pevnú lýtkú.
Obráti sě Beneš vzhóru,
kynu mečem na pravo,
tamo sě síla hrnu;
kynu na levo,
i v levo búři sě síla
ot zad na skalnatý lom,
i z loma vše kamenie,
na Němce vrhú.
Ide pótka s chluma v rovňu:
i by Němcem úpěti,
i by Němcem prnúti,
i pobitie jim.

JAROSLAV.

Zvěstuju vám pověsť veleslavnú
o velikých pótkách, ľútých bojech.
Nastojte i veš svój um sbíerajte,
nastojte, i nadivno vám sluchu!
Ve vlasti, kdě Olomúc vévodí,
jesti tamo hora nevysoká,
nevysoká, Hostajnov jej imě;
máti božia divy tamo tvoří.
Dlúho vlasti naše v mířě bíechu,
dlúho obih mezi ľudem ktvíeše,
ne ot vzchoda v zemíech búřa vstáše,
vstáše dceře — dle taterska cháma,
již křesťěnští ľudé pro kameníe,
pro perly i pro zlato zabili.
Lepá Kublajevna jako luna
uslyše, že vlasti na záchodě,
v siech že vlastech ľuda mnoho žive:
otpravi sě poznat nravóv cuzíech.
Na nohy tu skoči junóv deseť
i dvě děvě ku próvodu jejé.
Nahrnuchu, čeho třěba bíeše,
i vsedachu vši na ručíe koně
i brachu sě, kamo slunce spěje.

Jako zora po jutru sě sěje,
kehdy nad mrkavy šumy vznide,
tako sě dci Kublajeva cháma
rozenú i strojnú krású sieše.
Obvlečena bě vša v zlatohlavě,
hrdlo, ňadra rozhalena jmieše,
věnčena kameniem i perlami.
Diviechu sě Němci kráse také,
závidiechu bohatstvo jej velím,
střěžiechu jej púti jejé dráhu,
vypadnuchu na ňu mezi dřěvy,
zabichu ju i pobrachu sbožie.
Když sie slyše Kublaj, chám taterský,
če sě sta se dcerú jeho drahú,
sebra voje se všech vlastí valných,
těže s voji, kamo slunce spěje.
Slyšechu to králi na záchodě,
ež chám spěje na ľudné jich vlasti:
srotichu sě druhý ke druhému
i sebrachu přěvelikú vojsku
i tažechu polem protiv jemu.
Na rovni sě valnéj položichu,
položichu i cháma zdě ždáchu.
Kublaj káže všem svým čarodějem,
hádačem, hvězdářem, kúzelníkóm,
aby zvěstovali uhodnúce,
kteraký by konec boj jměl vzieti.
Sebrachu sě nalit čaroději,
hádači, hvězdáři, kúzelníci,
na dvě straně kolo rozstúpichu
i na dlí trest črnú položichu
i ju na dvě pólě rozcepichu;
prvéj pólě Kublaj imě vzděchu,
vteréj pólě králi imě vzděchu,
vetchými slovesy nad sím vzpěchu.

Počechu tŕti spolu vojevati,
i tresť Kublajeva svícezíše.
    Vzradova sě množstvíe všeho ľuda,
prokní teče ruče koněm svojím,
i do řad sě voje postavichu.
    Křestěné ni světi neimíechu,
a hnáchu bez uma v řady poha-
s takú pýchú, jakú sílu jmíechu.
Tu sě prvý boj v hromadu srazi,
střěly dščichu jako přieval s mrakóv,
oščepóv lom jako rachot hroma,
blsket mečev jako oheň búře.
Obě straně jarobujnú silú
druha druzě postúpati brání.
    Pohany juž množstvíe křesťan hnáše,
i juž by jim byli odoleli,
by nepřišli čaroději v nově,
přinesúce ty tŕti rozcepené.
    Tateré sě vele zapolechu,
na křesťany ľúto vyrazichu,
tako krupo je po sobě hnáchu,
že je jak zvěř plachý rozprnuchu:
tu ščít leže, tu helmice drahá,
tu kóň vleče v střemnech vojevodu,
tu sien ješutno v Tatary teče,
a'nde milosrdíe pro Bóh prosi.
    Tako Tateré sě rozznojichu,
vz křesťany daň četnú položichu,
dvě královstvě sobě podmanichu,
starý Kyjev i Nový Hrad prostran.
    V skořě roznosi sě hoře v zemíech,
po všech vlastech ľud sbíerati stanú:
postavichu čtyřie valné voje,
obnovichu vražstvíe s Tataříny.
Tateré sě hnuchu v pravú stranu.

Jak mrak črný, kehdy ledem hrozí
posúti úrody tučných polí,
tako by roj slyšán ot daleka.
Nalit Uhřie v setniny sě shlukú,
nalit oružení s nimi střětnú;
a v ješut by chrabrost, udatenstvíe,
v ješut vše jich drzostné vzpíeráníe.
Srazúce Tateré středem v řady
rozprnuchu vše jich voje četné,
poplenichu vše, če v zemi bíeše.
Otstúpi naděja vše křesťany,
i by hoře hořa všeho věcše.
Vzmodlichu sě Bohu žalostivo,
by je spásal sich Tatar zlostivých:
»Vstaň, ó Hospodine, v hněvě svojem,
sprost ny vrahóv, sprost ny stíhajúcíech;
potlačiti chtějú dušu našu,
okľúčiuce ny vňuž vlci ovce!
Prvý boj nám ztracen, ztracen vterý!«
Tateré sě v Polscě rozložichu,
blíže blíž poplenichu vše vlasti,
dodrachu sě ľúto k Olomúcu.
Bíeda vstane tužšia po krajinách,
niče neby prosto přě pohany.
Váleno den, váleno den vterý:
vícestvíe sě nikamo nekloni.
Ajta rozmnožíe sě Tatar množstvíe,
jak sě množíe večerní tma v jeseň;
i u povodniu sich Tatar ľútých
kolébáše sě voj křesťan středem,
úsilno sě drúce k siemu chlumku,
na němž máti božia divy tvoří.
»Vzhóru, bratří, vzhóru!« vola Vněslav,
udeři svým mečem na ščít stříebrn
i chorúhvú výš nad hlavú toči.
Vše sě vzmuži, vše v Tatary vnoči:

srazichu sě v jednu sílu silnú,
vyrazichu jako oheň z země
tamo k chlumku iz Tatar přěmnožstvíe.
Zpátečnými kroky chlumkem vzhóru:
na podchlumí v šíř sě rozstúpichu,
k spodu zúžichu sě v ostrú hranu,
v pravo v levo pokrychu sě ščíty,
vz ramena vložichu bystrá kopíe
druzí prvým, tako druhým třetí.
Mraky střěl tu s hory na Tatary.
V tom temná noc posula všu zemiu,
rozvali sě k zemi i k oblakóm
i zapřěti zraky zapolená
i křesťan i Tatar protiv sobě.
V hustě tmě křestěné náspy vrhú,
náspy zakopané kolkol vrcha.

Když na vzchodě jutro počínáše,
pozdviže sě vešken tábor vrahóv.
Tábor sien bě strašný: kolkol chluma
až do nedozíráma daleka
na ručíech tu koníech vňuž hemzechu
nosúce na kopíech napíchané
hlavy křesťan vz výš k chámovu stanu.
Shluče sě tu množstvíe v jednu sílu,
zaměřichu všicci v jednu stranu
i mknuchu sě prudko vz chlumek vzhóru
i vzúpichu skřěkem všestrašivo,
ež sě hory doli rozléhali.
Křestěné na náspech všudy stáchu,
máti božia dodáše jim chrabrosť;
napínáchu ruče tuhy luky
i mácháchu silno ostré meče:
i by Tatarovóm ustúpati.
I vzjétři sě národ Tatar ľútých,
zaměsi sě chám jich krutým hněvem;

v třie prúdy sě rozstúpi veš tábor,
i hnachu třmi prúdy ľúto vz chlumek.
Křestěné skácechu dřěves dvadseť,
všech dvadeséť, če jich tamo stáše,
přivalichu klády pokraj násep.
Juž juž Tateré sě v náspy hnachu,
skřěkem řvúce až do oblak strašno,
juž sě jechu náspy rozkotati.
I svalichu s násep klády mocné:
sie smačkachu Tatary jak črvy,
sdrtichu je ješče vz dál na rovni.
I by bojeváno dlúho kruto,
až noc temná konec bojem sdíeše.
»Pro Bóh! aj nastojte, slavný Vněslav,
slavný Vněslav sražen s násep šípem!«
Krutý žel tu teskné srdce rváše,
trapná žízň útrobu kruto smáhše,
sprahlým hrdlem lzali rosnú trávu.
Večer tich tu projde na noc chladnú,
noc sě proměníše v jutro šero,
i v tábořе Tatar klidno bíeše.
Den sě rozhoříeva na poledne,
křestěné padachu trapnú žízňú,
vypražená ústa otvíerachu,
pěvše chrapavě k mateři božíej,
k níej svá umdlá zraky obracechu,
žalostivo rukama lomichu,
ot země do oblak teskno zřěchu.
»Nevzmožno nám déle žízňú tráti,
nevzmožno pro žízň vojevati:
komu zdravíe, komu drah živótek,
tomu v Taterech milosti ždáti!«
Tako řěchu jedni. Tako druzí:
»Trapněje shynúti žízňú meča!
v porobě nám bude vody dosti.«

»„Za mnú, kto tak smýšlé!« vece Věstoň,
»„za mnú, za mnú, koho vy žízň trápí!“«
Tu Vratislav jak tur jarý skoči,
Věstoňa za silně paži chváti,
díe: »Prorado, skvrno křesťan věčná!
v záhubu chceš vrci dobré ľudi?
Od Boha na milosť ždáti chvalno,
ne v porobě ot sveřěpých Tatar.
Neroďte, bratřé, spěti v pahubu!
Přětrpěchom najlútějéj vedro,
Bóh ny sílil v rozhořalé póldne,
Bóh nám sešle pomoc ufajúcím!
Zastyďte sě, mužie, takých řěčí,
ač sě hrdinami zváti chcete!
Pohynem-li žízňú na siem chlumce,
smrť sie bude Bohem zaměřěna;
vzdámy-li sě mečem našich vrahóv,
sami vražbu nad sobú spáchámy.
Mrzkosť jest poroba Hospodinu,
hříech v porobu samochtíec dáti šíju.
Za mnú poďte, mužie, kto tak smýšlé,
za mnú přěd stolec mateře božíej!«

Ide za níem množstvíe k kaple světéj.
»Vstaň, ó Hospodine, v hněvě svojem
i povyš ny v krajinách nad vrahy!
vyslyš hlasy k tobě volajúcé!
Okľúčeni smy ľútými vrahy;
vyprosť ny z osidl krutých Tatar
i daj svlaženíe útrobám našim!
Hlasonosnú oběť tobě vzdámy.
Potři v zemíech našich nepřátely,
shlaď je u věk a věky věkoma!«
Aj hle, na vznojeném nebi mráček!
vzdujú větři, zahučíe hrom strašný,
chmúráše sě tuča po všem nebi,

blsky rázráz bijú v stany Tatar:
hojný přieval pramen horský zživi.
Minu búřa. Voje v řady hrnú:
ze všech vlastí, ze všech krajin země
k Olomúcu chorúhvy jich vějú;
těžké meče po bocéch jim visá,
plní túli na plecéch jim řehcú,
jasní helmi jim na bujných hlavách,
i pod nimi ručí koni skáčú.
Vzezvučaly hlasy rohóv lesních,
udeřily zvuky bubnóv břeskných.
Nalif srážajevě straně obě;
podvihaje sě mlha ote pracha,
i by pótka krutá, poslednějé:
vznide chřest i drnket ostrých mečev,
vznide syket kalených střěl strašný,
lom oščepóv, rachet kopí bystrých.
I by kláníe, i by porúbáníe,
i by lkáníe, i by radováníe.
Krev sě valé, jak bystřiny dščevy,
mrch tu ležéše jak v lese dřievíe:
siemu hlava na dvě rozcepena,
siemu srubeně stě ruce obě,
sien sě kotíe s oře přě druhého,
i sien zuřivý své vrahy mláti
jak po skalách ľútá búřa dřěva,
siemu v srdce po jilce meč vtasi,
i siemu Tatařín ucho střieže.
Uh, by ryk, stenánie žalostivo!
Křestěné počechu utíekati,
Tateré je ľútým davem hnáti.
Ajta Jaroslav jak orel letě,
tvrdú ocel na mohúcéch prsech,
pod ocelí chrabrosť, udatenstvíe,
pod helmicú velebyster věhlas,
jarota mu z žhavú zrakú pláše.

Rozkacen hna jako lev drážlivý,
když mu teplú krev sě udá zříeti,
kehdy zastřělen za lovcem žene:
tako zľútí sě, vz Tatary trčí,
Češie za níem jako krupobitíe.
Vrazi kruto na Kublajevica,
i by pótka ovšem veleľútá:
srazista sě oba oščepoma,
zlomista je oba velím praskem;
Jaroslav, veš ve krvi s ořem sbrocen,
mečem Kublajevica zachváti,
ot ramene šúrem kyčlu protče,
tako'ž spade bezduch mezi mrchy.
Zarachoce nad níem túlec s lukem.
Uleče sě veš ľud Tatar ľútých,
otmetáše dřěvce séhodlúhé,
palováše tu, kto téci móže,
tamo, otkad slunce jasno vstává.
I by prosta Hana Tatar vrahóv.

LUDIŠE I LUBOR.

Znamenajte, staří, mladí,
o potkách i o sědání!
Bíeše druhdy kněz zálabský,
kněz slavný, bohatý, dobrý;
ten imíeše dceř jedinú,
sobě i všem milú vele.
Ta dci na div slična bíeše,
těla urostlého krásně,
líce jmíše ovšem bíelé,
na lícech ruměnci ktvíechu;
oči jako nebe jasné,
i po jejéj bíeléj šíji
vlasi zlatostvúcí vějú
u prstencech skadeření.
Aj druhdy kněz káže poslu,
by se páni všicci sněli
na hrad na hody veliké.
I kdaž bě den ustavený,
sněchu sě sěm všicci páni
z dalných zemí, z dalných vlastí
na hrad knězu na sie hody.

Vzezní hlahol trub i kotlóv.
Páni ku kněžu sě hrnú;
poklonichu sě tu kněžu
i kníeni i lepéj dceři.
Za předlúhé stoly sedú,
prokní rozeníe-dle svého.
Nosichu jedeníe divá
i nosichu pitíe medná:
i by hodováníe hlučné
i by hodováníe slavné.
Rozstúpi sě síla v údech,
rozstúpi sě bedrosť v myslech.
V ta doby kněz vece pánóm:
»Mužie, nebudi vás tajno,
z kakých příčin ste sě sněli.
Statní mužie! jáz chcu zvíesti,
kací z vás mi najpľznějí.
V míře válku múdru ždáti:
veždy nám súsědé Němci.«
Die kněz, přetrže sě ticho.
Ot stolóv tu vzstachu páni,
poklonichu sě tu kněžu
i kníeni i lepéj dceři.
Kotly, trúby slyšeti znova:
vše sě ku sědániu stroji
tu před hradem v šíré lúce.
Vz výši na pavlači krásné
seďieše kněz s starostami,
sedě kníeni s zemankami
i Ludiše s děvicemi.
I káže kněz zemanóm svým:
»Kto chtíe prví na sědáníe,
ty jáz kněz sám ustanoviu.«
I káže kněz na Střebora,
Střebor Ludislava zýva.
Vsedasta oba na koně,

vzesta dřěvce ostrú hrotú,
prudko protiv sobě hnasta,
dlúho spolu zápasista,
ež dřěvce oba zlámasta;
i tak uondána bíesta,
oba z dráhy vystúpista.
Zevzníe hlahol trub i kotlóv.
I káže kněz zemanóm svým:
»Kto chtíe vteří na sědáníe,
aby kníeni stanovila.«
Kníeni na Srpoše káže,
Srpoš Spytibora zýva.
Vsedasta oba na koně,
vzesta dřěvce ostrú hrotú,
i hna Srpoš v Spytibora,
vysadi jej z tvrda sědla,
sám sě s koně ruče vrže.
Oba dobysta tu mečí:
ráz po ráze v črná ščíty,
jiskry vzprchú z črnú ščítú.
Spytibor Srpoše seče,
Srpoš v chladnú zemiu pade;
i oba sta unavena,
oba z dráhy vystúpista.
Zevzníe hlahol trub i kotlóv.
I káže kněz zemanóm svým:
»Kto chtíe třetí na sědáníe,
by Ludiše stanovila.«
Kněžna na Lubora káže,
Lubor Bolemíra zýva.
Vsedasta oba na koně,
vzesta dřěvce ostrú hrotú,
ruče v ohradu sě hnasta,
protiv sobě zaměřista,
srazista sě oščepoma.
Bolemír sě s koně koti,

ščít mu daleko zaletě;
otnesú jej chlapi z dráhy.
Zevzníe hlahol trub i kotlóv.
Lubor na Ruboše żýva.
Ruboš ruče na kóň vskoči,
prudko na Lubora žene.
Lubor kopíe mečem přětě,
křěpce v helm mu vrazi ránu.
Ruboš vazem s koně spade;
otnesú jej chlapi z dráhy.
Vzezní hlahol trub i kotlóv.
Lubor na zemany zýva:
»Kdo sě chtějú se mnú bíti,
těm v ohradu sěmo jeti.«
I by hovor mezi pány;
Lubor na ohradě ždáše.
Vytče Zdeslav dlúhé dřěvce,
i na dřěvci tuří hlava;
vskoči na oř jarobujný,
hrdivými slovy vece:
‚Praděd mój zbi diva tura,
otčík zahna Němcev sbory:
zkusi Lubor chrabrosť moju!‘
I tu protiv sobě hnasta,
hlavama v sebe vrazista,
aj oba s koňú spadesta.
Ruče zdě meče dobysta,
opěšalá zápasista,
křěpce mečema máchasta,
kol sě rozléháchu rázi.
Lubor sě k němu přiboči,
mečem kruto v helm mu seče,
helm sě rozskoči v dva kusy;
mečem v meč udeři ranú,
i meč vzletě za ohradu.
Zdeslav se na zemiu vrže.

Zevzní hlahol trub i kotlóv.
Okl'úči Lubora panstvo
i vede jej přěde kněze,
před kníeni i před Ludišu.
Ludiše mu věnec stavi,
věnec z dubového listíe.
Zevzníe hlahol trub i kotlóv.

Z B I H O Ň.

Poletova holub
se dřěva na dřěvo,
žalostivo vrka
hoře všemu lesu:

»Aj ty lese šíry,
v tobě jáz létávach
s holubicú drahú,
s milú, přěsmilitkú!
Ach a zlobný Zbihoň
chváti holubicu
i otnese u hrad,
ach a u hrad tvrdý.«

Aj obcháze junoše
kol tvrda hrada,
žalostivo vzdycha
po svéj drahéj miléj.
Ot hrada na skálu;
na skále si sěde,
žalostivo sedě,
s němým lesem mlče.

I přiletě holub,
žalostivo vrka;
podviže junoše
hlavu k němu, vece:
»Ty holubče mutný,
tobě mutno samu.
Tobě-li krahujec
uchváti tvú družu?
Ty Zbihoni, tamo
na tom tvrdě hradě,
ty uchváti moju
drahú přědrahúčkú
a otnese ach u hrad,
u hrad u tvrdý!
Holubče, ty bysi byl
válel s krahujem,
kdy by tobě bylo
srdice udatno;
ty bysi byl vydřěl
krahujcu svú drahú,
kdy by tobě byla
dravá ostrá drápy;
ty bysi byl zabil
krahujce zlobného,
kdy by ti byl tvrdý
masožravý nosec!

Vzhóru, mutný junoše,
ženi na Zbihoň!
Tobě srdce přěudatno
protiv vrahu,
tobě protiv jemu
braně silná, ostrá,
tobě jemu v hlavu
těžek železný mlat!«

Ruče junoše dolóv,
v dole temným lesem;
i vze na sě svoju braň
i na rámě mlat svój,
spěje lesem temným
ku hradu ku tvrdu.

Bě u hrada tvrda
nocú: vezdě temno.
Tluče silnú pěsťú:
»Kto to?« s hrada slova.
‚Jáz sem, lovec bludný!'
Otvořie sě vrata.
Tluket silnú pěsťú.
Otvořie sě vteré.
‚Kdě vladyka Zbihoň?'
»Za velikú síeňú?«
Tamo Zbihoň vilný,
tamo plaka děva.
‚Aj otvoři lovcu!'
Neotvoři Zbihoň.

I rozrazi mlatem
dřvi silný junoše,
i rozrazi mlatem
Zbihoněvi hlavu;
hradem vezdě běha
i vše v hradě pobi,
u svéj krásnéj děvy
do úsvěta leže.

Příde rané slunce
vrcholy dřěv k hradu,
příde nová radosť
v junošino srdce,

že svú krásnú děvu
chova v silnú pažú.

‚Číe ta holubice?‘

»Zbihoň ju uchváti;
jako mě zdě věza,
tak ju v tvrdě hradě.«

‚V lesy s tvrda hrada!‘

I letíeše v lesy,
i letíeše sěmo
i letíeše tamo
se dřěva na dřěvo
se svojím holubcem:
s holubcem spáváše
na jednéj větvici.

Vzradova sě děva
se svojím junošú,
chodi sěmo tamo,
vezdě, kamo zechtě:
s smilitkem spáváše
na jednom ložici.

J E L E N.

Běháše jelen po horách,
po vlasti poskakova,
po horách, po dolinách,
krásná parohy nosi;
krásnýma parohoma
hustý les proráže,
po lese skákáše
hbitými nohami.

Ajta junoše
po horách chodíva,
dolinami chodíva
v ľúté boje,
hrdú braň
na sobě nosíva;
braňú mocnú rozráže
vrahóv shluky.

Neníe už junoše v horách!

Podskoči naň zdě
lstivo ľutý vrah,

zaměsi zraky
zlobú zapolená,
udeři tiežným
mlatem u prsy:
zevzněchu mutno
žalostní lesi.
Vyrazi z junoše
dušu, dušicu;
sie vyletě pěkným,
táhlým hrdlem,
z hrdla krásnýma rtoma.

Aj tu ležé!
Teplá krev za dušicú
teče za otletlú,
syrá země
vřělú krev pije:
i by v každéj děvě
po žalním srdečce.

Ležé junoše
v chladnéj zemi,
na junoši roste
dubec dub,
rozkládá sě
v suky šíř i šíř.

Cházievá jelen
s krásnýma rohoma,
skáče na nožicíech ručíech,
vzhóru v listíe
píená táhlé hrdlo.

Sletujú sě tlupy
bystrých krahujcev

ze všeho lesa
sěmo na sien dub,
pokrakujú na dubě všicci:
»Pade junoše
zlobú vraha!«

Junoše plakáchu vše děvy.

KYTICE.

Věje větřieček
z kniežeckých lesóv,
běžé zmilitka
ku potoku,
nabierá vody
v kovaná vědra.

Po vodě k děvě
kytice plyje,
kytice vonná
z viol a róží.

I je sě děva
kyticu loviť:
spade, ach spade
v chladnú vodicu!

»Kda bych věděla,
kytice krásná,
kto tebe v kyprú
zemicu sáze,
tomu bych dala
prstének zlatý.

Kda bych věděla,
kytice krásná,
kto tebe lýkem
hebúčkým sváza,
tomu bych dala
jehlicu z vlasóv.

Kda bych věděla,
kytice krásná,
kto tě po chladnéj
vodici pusti,
tomu bych dala
vienek svój s hlavy.«

OPUŠTĚNÁ.

Ach vy lesi, tmaví lesi,
  lesi Miletínští!
čemu vy sě zelenáte
  v zimě, letě rovno?

Ráda bych jáz neplakala,
  nemútila srdce;
a řekněte, dobří ludie,
  kto by neplakal zdě?

Kdě mój otčík, otčík milý?
  zahřeben v rovečce!
Kdě moje máti, dobrá máti?
  travka na níej roste!

Ni mi bratra, ni mi sestry,
  junošu mi vzechu!

RŮŽE.

Ach ty róže, krásná róže
čemu si mně rozkvetla,
rozkvétavši pomrzla,
pomrzavši usvědla,
usvíedevši opadla?

Večer sědíech, dlúho sědíech,
do kuropěníe sědíech,
nic doždati nemožech,
vše dříezhy, lúčky sežžech.

Usnuch. Svíeše mi sě ve sně,
jako by mně nebožce
na pravéj ruce s prsta
svlekl sě zlatý prstének,
smekl sě drahý kamének.

Kamének nenadjidech,
zmilitka sě nedoždech.

ŽEZHULICE.

V šírém poli dubec stojí,
  na dubci žezhulice;
zakukáše, zaplakáše,
  že nenie veždy jaro.

»Kak by zrálo žítko v poli,
  by veždy jaro bylo?

Kak by zrálo jablko v sadě,
  by veždy leto bylo?

Kak by mrzli klasi v stoze,
  by veždy jeseň byla?

Kak by děvě těžko bylo,
  by veždy sama byla!«

SKŘIVÁNEK.

Pleje děva konopíe
  u panského sada,
pytá sě jéj skřivánek,
  pro če žalostiva?

»Kak bych mohla ráda býti,
  malitký skřivánče?
otvedechu zmilitka
  u kamenný hrádek.

Kdy bych pérce iměla,
  písala bych lístek,
ty, malitký skřivánče,
  ty by s níem tam letal.

Neníe pérce, neníe blánky,
  bych písala lístek:
pozdravuj drahého pěníem,
  že zdě hořem nyju.«

J A H O D Y.

Ide má milá na jahody
  na zelená borka,
zadříeše si ostré trníe
  v bělitkú nožicu.
[Nemože moje zmilitka
  na nožicu vstúpiti.]

»Ach ty trníe, ostré trníe,
  čemu si bol sdělo?
za to budeš, ostré trníe,
  z borek vymítěno!

Pošdi, milá, v pochládečce
  v zeleně borečce,
jáz doběhu na palúček
  po koníeček bíelý.«

Koníeček sě na palúce
  v hustéj trávě pase,
moje milá v pochládečce
  na milého ždaje.

Je sě milá žalovati
  po tichúnku v borce:
»,Ach, co řekne moje máti,
  jáz neščastná roba!

Veždy mi říekáše máti:
  ,Chovaj sě junoší!'
,Čemu sě junoší chovati,
  kdaž sú dobří ludie?'«

I přijedech na koníčce
  jako sníežek bíelém,
skočich s koně, vězech na suk
  za stříebrnú uzdu.

Objech děvče, přižech k srdcu
  i celovach ústa:
i zabude krásná děva
  v nožici bolný trn.

Láskachom sě, milovachom,
  slunce na záchodě!
»,Pojeď, milý, ruče domóv,
  slunečko nám zajde!'«

Vskočich ruče na koníeček
  jako sníežek bíelý,
i vzech zmilitku v náručíe,
  otjedech s ňú domóv.

ZLOMEK PÍSNĚ.

Zakrakocíe v hradě vr(ány)…

DENNÍ ZÁPISKY DR. J. L. PÍČE

O CESTĚ DO PAŘÍŽE A MILÁNA ZA PALAEOGRAFICKO-CHEMICKOU ZKOUŠKOU RUKOP. KRÁLODVORSKÉHO.

Po dvanácté hodině, v poledne dne 19. prosince 1911, loučil se s námi, s úředníky Musea království Českého, zvěčnělý prof. Dr. J. L. Píč, chystaje se, jak předstíral, na cestu na jih k moři pro zotavení. Hodnou chvíli jsme rozmlouvali ve vestibulu budovy a všichni jsme pozorovali jeho stísněnou náladu, oči zarosené slzami a podivný, horečnatý výraz rozechvěné, rozpálené tváře i řeč, ztlumenou neobvyklým pohnutím a děsivou sklíčeností, jak by mu někdo hrdlo svíral. A mezi řečí, vedle předtuch naznačovaných o chystaném tragickém skonu, kterým jsme nerozuměli anebo si je vykládali za pomíjející projevy okamžité chvilkové rozervanosti z posledních dnů, obrátil se ke mně s prosbou: »Ty posudky cizích odborníků otiskněte v Musejníku, prosím vás, slibte mi to.« »S radostí, než se vrátíte, bude Musejníček na vašem stolku v kanceláři,« sliboval jsem, stále s ostatními s obavou pozoruje podivné chování a starosti Dra Píče.

Slibu tomuto dostáti nemohu, poněvadž redakce Památek Archaeologických vydá na počest svého dlouholetého vrchního redaktora Dra Píče zvláštní svazek Památek, kde bude jeho životopis, projevy nad hrobem a při schůzích smutečních, pro-

jevy soustrastné domácích i cizích učenců a družstev vědeckých a kde v souvislosti budou otištěny také v původní řeči (francouzské a vlaské) posudky ony i s českými překlady jako poslední článek v řetězu vědeckých prací a pokusů Dra Píče, pro chystaný díl Starožitností země České.

Již odcházel Dr. Píč, rozhlížeje se smutně, žalostně po prostorách Musea království Českého, jemuž zasvětil Dr. Píč všecku svoji horlivou a nadšenou činnost až do posledního dechu. Náhle se obrátil, volaje na svého laboranta p. Landu: »Pojďte se mnou, doneste p. bibliothekáři zápisky moje o té cestě do Paříže a do Italie.« A obrátil se ke mně, s povzdechem a s hlasem přerývaným, který mi snad do smrti nevymizí z paměti, jak zněl smutně a zdrceně: »Ty zápisky, prosím vás, otiskněte v časopise denním, ne v Musejníku. Tam bude ta učenost cizích pánů a tu v denníku mém jsou moje dojmy, bezprostředně zapisované po návštěvách u cizích odborníků. Slibte mi, než se vrátím z cesty, že to bude uveřejněno.« »No ovšem a pošlete adresu, já pošlu ta čísla, kde to bude, za vámi.« »To budu rád — tak ještě jednou s Bohem,« a tiskl mi ruku rukou, která za čtvrt hodiny potom stiskla ke skráni zbraň smrtonosnou...

Laborant p. Landa v několika minutách přinesl sedm listů (hotelových papírů dopisových z Paříže a z Milána). Dotazoval jsem se, jak se k němu Dr. Píč choval. Odvětil, že vlídně a že moje obavy jsou bezpodstatné. Tím jsem se trochu uklidnil a šel jsem podle úmluvy rozloučit se s Dr. Píčem před odjezdem na Františkovo nádraží... Čekal jsem marně. Rychlík, kterým měl Dr. Píč odjížděti, odjel... A zatím našli Dra Píče v bytě s lebkou prostřelenou.

Slíbil jsem zvěčnělému příteli, že uveřejním jeho denní zápisky o cestě. Plním jeho vůli poslední v pravém slova smyslu a ku plnění vůle té jsem vázán a povinen slibem, který jsem na prosbu nebožtíka Dra Píče dal několik minut před hroznou a dojímavou smrtí jeho. Poznámek nepřičiňuji, výkladu vůbec potřeba není. Otiskuji věrně a doslovně tento poslední dokument ze života a činnosti Dra J. L. Píče. DR. ČENĚK ZÍBRT.

*

Přijel jsem do Paříže v PONDĚLÍ 25. září 1911 večer. Vyžádav si od musejní správy dva dvojlisty Rukopisu Královdvorského, pak manuskript Sermones ecclesiastici a fotografie jak Rukopisu, tak i Sermones de Sanctis a legendu o sv. Jiří, jež jsou R. K. nejbližší, zahájil jsem následujícího dne (26. IX.) svou akci, mající za účel předložiti R. K. k palaeografickému posouzení nestranným zahraničním znalcům.

Dopoledne téhož dne navštívil jsem profesora Legera a vzdor tomu, že mi řekl, že nevěří v R., pozval jsem jej, aby byl svědkem mého jednání, hlavně proto, aby se mi jednou nevyčetlo, že jsem jednal úskočně.

Odpoledne ve dvě hodiny šel jsem do Bibliotheky Národní, maje doporučení k druhému konservátoru, čili řediteli, panu Couderc-ovi, který mne velice vlídně přijal. Pověděl jsem, když jsme usedli v jeho kanceláři, že jsem přinesl rukopis musejní, abych jej požádal o jeho mínění (opinion) o předloženém Rukopisu. Pan Couderc prohlédl oba dvojlisty, prohlédl fotografii, prohlédl i knihu Sermones, pak vzal opět oba dvojlisty a prohlížeje je podrobněji, pronesl pak spontánně: to je bez odporu (sans doute) starý rukopis, rukopis XIV. století, a sice z počátku století.

Vyložil jsem pak, že u nás provedena podrobná zkouška chemická a ukázal jsem mu písmena, zkoušená Bělohoubkem a bodrost, zkoušenou prof. Šafaříkem. Mezi tímto výkladem přišel prof. Leger a v jeho přítomnosti podotkl jsem, že u nás je spor filologický o různost některých slov, jež nejsou v rukopisech církevních, a ukázal na nejvíce sporné slovo »bodrost«, žádaje jej, aby je laskavě přečetl. Odpověděl, že sice tomu nerozumí, co čte, ale že by četl »b*e*drost«, i podotkl jsem, že tak četl i Emler.

Na mé výklady o chemickém zkoušení R. K. pravil p. Couderc, že oni zkouší tinkturou amoniaku, aby rozeznali staré a nové písmo, a jelikož tato zkouška u nás nebyla v tomto způsobu provedena, požádal jsem, aby p. Couderc zkoušku v Národní bibliothece obvyklou, na některém slově R. provedl. Pan Couderc přinesl ihned lahvičku a rourkou papírovou přetřel dvě slova,

z nichž prvé v okolí špinavé dosti dobře, druhé znamenitě vyšlo, tak že p. Couderc pronesl: »Váš R. reaguje úplně jako staré rukopisy a není o něm pochybnosti.« Podotkl jsem ještě, že jediný dosud z palaeografů podal Pertz v Archivu posudek, že R. K. pochází z poč. XIV. věku, a poněvadž pan Leger nějak byl netrpělivý i poznámku prohodil, že tomu nevěří a o různých věcech a osobách mluvil, požádal jsem na konec pana Couderca, aby si R. ještě klidně prohlédl a laskavě mi dobrozdání pro Museum naše napsal, že si proň druhého dne přijdu. Rukopis i fotografii jsem mu za tou příčinou svěřil.

*

VE STŘEDU odpoledne ve dvě hodiny zašel jsem opět do Národní bibliotéky, kdež mne pan Couderc představil svému šéfovi panu Omontovi.

Byl jsem uveden k p. Omontovi a nalezl situaci přiostřenou. Pan Omont prohlížel též R. K. i ostatní a započal svůj sermon takto: »Já sice neznám rukopisy na východě Rýna, ale podotkl bych především, že iniciálky považuji za novější v XVI. a XVII. věku, podle způsobu nanášení zlata i podle spirálového ornamentu, jaký se u nás nevyskytá. Rovněž barva písma překvapuje, nikdy jsem takovou neviděl, i způsob psaní není obvyklý.«

Pan Couderc byl jaksi zaražený a pravil: je hésite aujourdhui. Prohlížel jsem znovu R. K. a srovnával, že způsob psaní písmene *s* a *h* není v obou rukopisech (Sermones a sv. Jiří) týž, že uznává, že včerejší zkouška svědčí pro R., ale přesvědčení tak rozhodné že nemá jako včera i žádal mne, abych zašel k panu Prou, co ten řekne, pak že se rozhodne, i vyhledal adresu pana Prou.

DRUHÝ DEN ráno zajel jsem do bytu p. Prou, ale concierge mi ohlásil, že pan Prou je ve Švýcarsku a psal, že přijede až v neděli.

V PÁTEK v poledne jsem měl dostaveníčko s p. Legerem, který mne pozval na déjeneur do hostince proti Clugny, že mne pak povede do institutu, kde bude sezení a naleznu, koho hledám.

Po déjeneur zastavili jsme se v domě učených spolků, kde Leger má nějaký kabinet pro část knihovny; zde mezi jiným mi ukázal poslední sešit bulletinu Institutu, kde mi ukazoval svou recensi Jirečkova Srbska a kde jsem pak náhodou vzadu nalezl noticku, o vypsané ceně pro R. K. s podobně jizlivou poznámkou, jako byla v »Národních Listech«. Pozdě jsem poznal, že jsem chybil, když jsem požádal p. L., aby byl svědkem mého jednání.

V Institutu na cestě do Bibliotéky nalezli jsme při otevřených dveřích p. Omonta. Když jsme vešli, p. Omont sám hned začal o R. K. Přečetl jsem mu analysu inkoustu od Bělohoubka, jejíž překlad jsem tentokráte vzal sebou i pravil, že je to analysa inkoustu v středověku obvyklého, ale dodal hned, že mi minule ukazoval poslední publikaci Wattenbacha (1906), kde recepty na inkousty se nalézají. Podotkl jsem, že nové inkousty nevniknou do pergamentu až po staletích, což on potvrdil, ale pokračoval: nikdy jsem neviděl podobného inkoustu, psaní mezi linkami místo na linkách je rovněž neobvyklé, písmo není psáno v jednom rukopise jako v druhých rukopisech, nýbrž každé písmeno o sobě, což svědčí o nerozhodnosti (il hésite) písaře (pan Couderc ve středu podotkl, že patrně nebyl písařem ze řemesla) a končil tím, že prohlásil, kdyby mu byl nabízen ke koupi, že by jej nekoupil – kriterium že prý není v oku jako při předmětech uměleckých.

V knihovně nalezl jsem pana Bergera, profesora palaeografie a člena institutu, který po půlhodinném prohlížení pravil, že podle jeho dojmu ruka Sermones je z prvé polovice XIII. věku (snad až 1220), R. K. že je z konce XIII., spíše z počátku XIV. a soudě podle divisek legendy sv. Jiří, že je ještě mladší. – Dal jsem i jemu číst bodrost, rovněž s podotknutím, že v námitkách filologických hraje velkou úlohu; před tím právě p. Omont četl bodrost, že je vidí docela jasně; nyní pan Berger pravil, že se může čísti bedrost i bodrost, poněvadž i tomu e i tomu o kousek chybí; dal mi pak dostaveníčko na příští středu dopoledne, abychom mohli poradu zakončiti.

*

V SOBOTU večer dne 30. září dostal jsem od pana Legera dopis, přiložený, ve kterém mi hlásil, že po schůzi Institutu dlouho mluvil s pp. Omontem a Bergerem a jaksi jásal, že dosud nemám vyhráno. Odpověděl jsem mu druhého dne, co jsem já s oběma pány jednal a podotkl na konec, že mne bolí, že svými ostrými poznámkami o R. zkalil ono milieu, jež jsem tu hledal, tak aby totiž oni sami za sebe mluvili, nejsouce pod vlivem. Na jeho pozvání slíbil jsem, že jej v pondělí na večer navštívím a zval jsem jej na večeři.

V neděli zajel jsem do Versaillu za nevlídného počasí, ale v paláci i na vodotrysku bylo lidí na tisíce.

V PONDĚLÍ ráno 2. října zajel jsem do Rue Madame, ale pan Prou nebyl dosud doma i musím na něho čekati do příští neděle.

Odpoledne zašel jsem ve 2 hodiny do Národní bibliotéky, kdež jsem rokoval s pp. Omontem a Coudercem. Prvého jsem interpeloval, že při příležitosti, kde jsem mu sdělil chemické sloučení R. K., které uznal za složení středověkého inkoustu, zároveň uznal, že nový inkoust nevnikne do pergamentu a když přisvědčil, ptal jsem se, zdali v Národní bibliotéce nemají nějaký prostředek neboli proceduru, aby se zjistilo, že inkoust vnik do pergamentu a skriptura je tudíž stará. Odpověděl, že podobného prostředku nemají a pan Couderc potom dodal, že jakživi v Národní bibliotéce nic takového s rukopisy nedělali.

Vyložil jsem jim na to, že prof. Bělohoubek na nových i starých rukopisech zkusil tři methody a ukázal jsem jim zejména písmeny *w* a *m* v R., načež pan Omont přisvědčil, že vystoupily zcela jasně a poroučel se. Oba páni mě mezi řečí žádali, abych zašel na Sorbonu do knihovny k panu Chatelainovi, který má mnoho co činiti s rukopisy, arci klasiků ve středověku kopírovaných. Pohovořiv ještě s p. Coudercem, zajel jsem na Sorbonu, ale pana Ch. jsem již nezastal. Zanechal jsem visitku a žádal na druhý den za rozmluvu. Ptal jsem se též, zdali bych neměl zajet do Bruxelles, i odpověděli mi oba páni, že by to bylo úplně zbytečné, jelikož v Brusselu nyní žádný vynikající palaeograf není.

*

V ÚTERÝ ráno navštívil mne po deváté hod. pan profesor Berger a jednali jsme celé dvě hodiny o R. Mezi jiným, když jsem ukazoval iniciály v kodexu Sermones a sdělil názor pana Omonta posledně vyslovený v Institutu v ten smysl, že jsou z XVIII. až XIX. věku, nalezli jsme, že vedle barvy zelené a červené, jež jsou tu spojeny, je i celý ornament ve tři voluty se rozvinující na obě strany a přímkou podle písmene spojený vnitř složitého ornamentu je zastoupen a později nalezl jsem ještě, že v druhé iniciále hořenní na jiném listu tento ornament arci rozvinutější ve dvou barvách k iniciále je připojen jako v R. — Ku konci shrnul p. B. svůj úsudek v ten smysl, že při reservě vyplývající z neznalosti naší palaeografie by soudil, že latinský rukopis je z XIII. v. (1220—1240), R. K. že je z konce XIII. v. a legenda o sv. Jiří že je o něco mladší a když na mou žádost jal se psáti svůj posudek, smluvili jsme, aby vůči své reservě nepsal cifry, ale postavil rukopisy relativně, R. K. starší než legendu. Neměli jsme v pokoji péra po ruce a proto psal tužkou.

Omeškal jsem se tím do 11 hod. v hotelu a když jsem přijel na Sorbonu, nenalezl jsem již p. Chateleina, který v záležitostech musil odejít, i řekli mi, abych přišel ve dvě hodiny.

V poledne snídal jsem s p. Legerem proti Clugny; nebyl již nikterak bojovný a i o R. jsme mluvili, arci jen chvíli, a to klidně, když jsem podotkl, že mi hlavně záleželo na tom, abych slyšel mínění zdejší bez předsudku. Zval jsem jej, aby šel se mnou k p. Chatelainovi, ale omluvil se, že musí do vojenského ústavu na Pole Martovo, kde učí ruštině a dnes že se vyplácí služné.

V bibliotéce Sorbony jsem chvíli čekal a když přišel p. Chatelain, uvedl mne do svého kabinetu, kdež jsem mu vyložil, proč jsem přišel. Prohlédl R. K., prohlédl latinský rukopis i legendu, a první úsudek shrnul ve slova, že by je kladl do počátku XV. věku. Mnoho nemluvil. Vyložil jsem mu tedy ještě, že se jedná o českou poesii, že z filologického stanoviska je disputace o řadu slov, jež nejsou v církevní češtině, ukázal, co zkoušeli u nás a co zkoušeli v Národní bibliotéce a podotkl i o jediném posudku palaeografickém p. Pertze z roku 1843.

Na to jsem jej požádal, aby si klidně prohlédl rukopisy a nabízel jsem se, že mu je do zítřka zanechám. Prohlédnuv bedlivě ještě jednou oba originály, vrátil mi je s doložením, že mu stačí fotografie a pozval mne na druhý den odpoledne.

*

VE STŘEDU dne 4. X. zajel jsem ve dvě hod. odp. na Sorbonu a byl uveden do kabinetu p. Chatelaina, který mne přijal velmi vlídně. Referát měl napsaný a dal mi jej čísti. Klade R. K. do XIV. po případě do poč. XV. věku a udává důvody ve způsobu psaní jednotlivých písmen, jak je zná z kodexů starých klasiků v pozdějších opisech; poznal rukopisy i na východě Rýna a sám byl i ve Vídni i v Budapešti, kdež zejména studoval Corviniana. Byl tentokráte velmi hovorný a milý a ukazoval mi oba sály i vnitřní zařízení čili magazinování knihovny.

Ve tři hodiny jsem odejel ze Sorbony a dostal se autem o $3^{1}/_{4}$ hod. do Národní knihovny, kdež jsem zastal p. Couderca samotného. Jelikož mne páni poslali sami k Bergerovi i k p. Chatelainovi, byla přirozeně prvá otázka, zdali jsem s oběma mluvil. Dal jsem mu přečísti oba posudky i poznamenal k referátu p. Bergra, že považuje R. K. a českou legendu za současné, 10 až 20 let za diferenci nepočítaje. K referátu p. Chatelaina poznamenal, že *t* jako příznak vytknuté se nalézá i v české legendě. Ukazoval jsem shodnost iniciálek v lat. Sermones s rukopisem, jež perhoreskuje pan Omont s doložením, že jsme to konstatovali s p. Bergerem. Prohlíželi jsme pak rukopis a p. Couderc tentokráte zejména porovnával písmeno *e* v R. K. a české legendě.

Ku konci žádal jsem, aby mi napsal referát v historickém postupu, kterak jsem k němu přišel se žádostí o mínění o R., kterak prvý dojem byl dobrý a kterak po výkladu o zkouškách chemických hlásil, že oni zkouší sulfhydratem amoniaku a na mou žádost za přítomnosti p. Legera že zkoušku provedl s podotknutím, že R. reaguje jako staré rukopisy. Později při bedlivém zkoušení těch a těch podrobností — inkoustu, nevyškoleného písma, psaní jednotlivých písmen atd., že dostal pochybnosti a váhá definitivně se vyjádřiti. — Slíbil, ale žádal, abych dříve

ještě intervievoval p. Prou a přivedl jej k němu na rozmluvu. — Smluveno tedy na pondělí odpoledne.

*

V PÁTEK dne 6. října poslal mi p. Leger dopis, v kterém sděluje, kterak po vydání jeho překladu R. K. r. 1866 Gaston Paris ostře proti pravosti R. vystoupil a žádal viděti facsimile. Když pak mu Leger poslal fotografické vydání, které Leger obdržel s dedikací Palackého a do dnes jako relikvii chová, tu Gaston Paris prohlásil, že s palaeografického stanoviska ničeho proti R. nenamítá; podobně prohlásil i p. de Wailly, tehdy při archivu nejvěhlasnější palaeograf francouzský.

S p. Legerem jsem se sešel v pátek po schůzi Institutu a poděkoval se ještě ústně; souhlasil, že jako fakt tato událost může býti zachována pro budoucí časy.

Večer obdržel jsem dopis p. Prou, v kterém mi dává dostaveníčko na neděli v 10 hodin.

*

V NEDĚLI v 10 hodin 10 min. dojel jsem do Rue Madame a nalezl p. Prou, s nímž jsem se před lety setkal v kabinetu mincí v Národní Bibliotéce a s nímž jsem vyměnil několik spisů. Po výměně všeobecných zdvořilostí a událostí nás obou se týkajících pověděl jsem, proč jsem přišel. Prou vzal do ruky rukopis a prohlédnuv jej, dodal: to je rukopis XIV. věku, a to plného XIV. věku, a srovnávaje s legendou, prohlásil tuto za mladší, z druhé polovice XIV. věku. Když jsem mu sdělil, co obsahuje a co se s ním dosud dělo filologicky i chemicky, požádal jsem jej, aby mi svůj úsudek dal písemně, třeba na druhý den, že mu fotografii zanechám. Jelikož ale na druhý den odjížděl ještě na venek, aby léčil své bolení hlavy, napsal mi posudek hned.

*

V PONDĚLÍ dne 9., dopoledne, byl jsem v Národní bibliotéce, kde p. Couderc mi předložil svůj elaborát v historickém znění; seslabil pouze, že řekl, že je to starý rukopis ze XIV. věku a po

zkoušce učiněné že řekl, reaguje jako všecky staré rukopisy, kdežto nyní pod vlivem p. Omonta dodává: a jako staré rukopisy. Pod vlivem a patrně úmluvou s p. Omontem jsou některé pochybnosti dále uvedené, z nichž nestejnost písma sám vykládal, že mohl písař míti jednou vypsané, podruhé nově řezané péro, vykládá, jako ústně několikráte učinil, že jakási rozplizlost inkoustu na písmě mohla povstati tím, že se rukopis nalézal ve vlhké místnosti nebo lépe: trpěl vlhkem. Jelikož pak průběhem našich rozprav, i nyní po přečtení recense p. Prou opětně dodal, že legenda je stejně stará, požádal jsem jej, aby to připsal, což i učinil. Když jsem se poroučel p. Coudercovi i p. Omontovi, žádali mne oba, abych jim pro Národní bibliotéku zaopatřil fotografický snímek celého »interessantního malého rukopisu« (jak se vyjádřil p. Omont, tentokráte již zcela krotký), což jsem i slíbil.

*

VE ČTVRTEK dne 12. v Miláně zajel jsem nejprve do starého paláce vévody Sforzy k řediteli hist. archivu p. Vergovi, s kterým jsme byli v písemném spojení od jara; týž prohlásil, že rukopis je z počátku XIV. věku, není-li dokonce již z konce XIII. věku, a mínil, že by se mohlo připustit i vliv vlašského psaní z Benátska; poslal mne pak k řediteli Ambrosianské knihovny A. Rattimu.

Týž prohlížel předložené rukopisy, prohlásil, že latinský kodex má typ francouzských rukopisů, kdežto písmo R. K. i barvou i tvarem písma upomíná jej na rukopisy Flámské a kladl R. K. do konce XIV. až poč. XV. věku; legendu prohlásil za starší, jelikož prý má špičatější písmo proti R. K. Četl bedrost jako Prou.

DR. J. L. PÍČ.

O B S A H.